

Albena Dobрева

(Bulgaria, Medical University – Varna)

Phonetic-Phonological Competence in the Bulgarian Language Training of Foreign Medical Specialists

Abstract: This paper examines the specifics of phonetic-phonological competence (FFC) in Bulgarian-language training of foreign medical specialists at the Medical University of Varna. The relevance of the article is determined by the need for students to acquire effective communication skills in the context of interpersonal, professional and intercultural interaction. The object of study are the components of phonetic-phonological competence (knowledge, skills, habits). The subject of research is the formation and development of phonological competence (in particular its prosodic component) in the process of Bulgarian-language training of foreign medical specialists. The purpose of the study is to propose a course of lectures that will develop the phonetic-phonological competence of the course participants in the field of health care.

Keywords: phonetic-phonological competence, lectures, speech therapists

Албена Добрева

(България, Варна, Медицински университет)

Фонетико-фонологична компетентност в обучението по български език на чуждите медицински специалисти

С термина способност за комуникация обозначаваме уменията за устна и писмена форма на изразяване, за решаване на професионални задачи при общуването на медицинските специалисти.

Актуалността на проучването се обуславя от необходимостта чуждестранните медици да притежават ефективни комуникативни умения на български език – в контекста на междуличностното и професионалното взаимодействие, както и от необходимостта за съставяне на нова учебна програма за курсовете по общ и специализиран български език.

Обект на изложението е компонентният състав на фонетико-фонологичната компетентност. Предмет на изследване е формирането и развиването на фонологична компетентност в процеса на обучение по общ и специализиран български език за курсистите медици. Целта на проучването е да се предложи курс по български език като чужд, който да развива фонетико-фонологичната компетентност на чуждестранните медици.

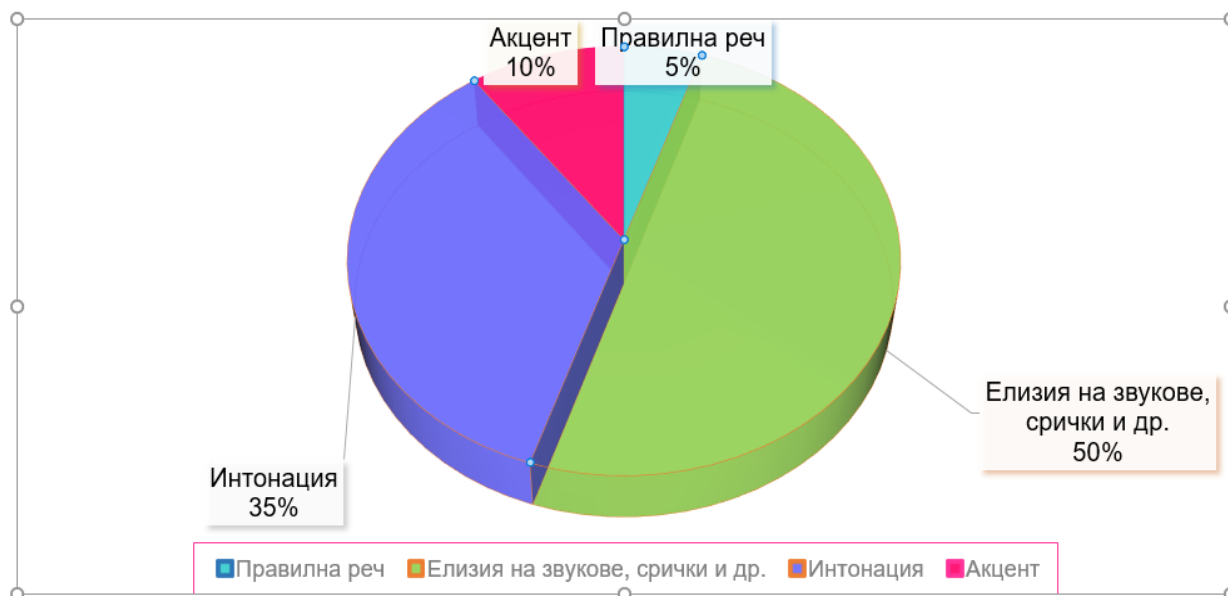
За да се реализира целта, е необходимо да се решат следните задачи:

- да се направи оценка на учебната мотивация;
- да се проследи отношението на курсистите към изучаване на лингвистични дисциплини;
- да се направи анализ на устната продукция.

Оценката на основните характеристики на устната реч на курсистите медици е формирана след направено проучване. За целта е проведено мониторингово изследване, при което речта им е анализирана като основна или допълнителна. Анализирани са 60 ре-

чеви изяви на чуждестранни лекари, предимно украинци и бесарабски българи, на възраст от 35 до 70 г., с висше медицинско образование. 25 от тях са записани в начално ниво на курса по общ български език, а 35 – са завършили изучаването на специализирания курс.

Фонетичните отклонения, които се забелязват, са визуализирани на фиг.1.

Фиг. 1. Фонетични отклонения

Те са свързани с неправилно използвана интонация при информативни съобщения – 35 % от курсистите. При 50% от чуждестранните медици допускат елизии на звукове и срички. Акцентни особености се забелязват при 10% от говорещите. Едва 5% от носителите на друг славянски език говорят правилно. Участниците в курса са представители на висшия и средния болничен медицински персонал, които говорят друг славянски език. По-малка група са медици, най-вече жени, които не говорят славянски езици. Те са от Гърция, Дубай и др. държави. Целта им на изучаване на български език е полагане на писмен и устен изпит по български език и професионална терминология за упражняване на медицинска професия в Република България. По тази причина всички чужденци се записват на курсове, ако има такива, или се подготвят сами по посочения от Министерството на образованието и науката конспект. В онлайн пространството съществуват програми към медицинските университети, които също се използват от преподаватели и доброволци, обучаващи чужденците лекари. Ето и примери на фиг. 2 и фиг. 3, където са представени програми по специализиран български език в Медицински университет – Варна и в Медицински университет – Пловдив.

Програми, конспекти

SYLLABUS			Seminars and Blackboard practice in V semester		
No ^o week	Topic	Hours per week	No ^o	Topic	Hours per week
I	Човешкото тяло – лице, тяло, крайници. Терминологични названия на частите на човешкото тяло.	6	I	Комуникация в клиниката по кардиология. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
II	Човешкото тяло – вътрешни органи. Терминологични названия на вътрешните органи.	6	II	Комуникация в клиниката по деторобни болести. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
III	Здраве, здравословно състояние. Вариативност в описанието на жизнените параметри.	6	III	Комуникация в клиниката по гастроентерология. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
IV	Болка – поява, характер, сила. Прилагателни, причастия за описание на болка, фазови глаголи.	6	IV	Комуникация в клиниката по нефрология. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
V	Болка – време, място, посока. Темпорални пояснения, наречия и предложно-именни групи за изразяване на локализация.	6	V	Комуникация в клиниката по ортопедия. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
VI	Болест. Названия. Квалификация. Структуриране на въпроси, въпросителни местоимения.	6	VI	Комуникация в клиниката по неврология. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
VII	Болница, клиника, медицински професии. Словообразуване – названия на специализирани специалности в болничната помощ.	6	VII	Комуникация в клиниката по педиатрия. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
VIII	Основни дейности на лекаря, инструменти, техника, изследвания.	6	VIII	Комуникация в клиниката по офталмология. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
IX	Лекарства – форми, видове. Предлози, наречия, предложно-именни групи за време.	6	IX	Комуникация в клиниката по УНГ болести. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
X	Снемане на анамнеза. План за снемане на анамнеза. Видове общи въпроси в медицинската практика.	6	X	Комуникация в клиниката по дерматология. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
XI	Подробна анамнеза. Основни и често срещани въпроси при снемане на анамнеза.	6	XI	Комуникация в клиниката по инфекциозни болести. Терминологични названия на органи, болести и симптоми. Снемане на анамнеза.	6
XII	Снемане на същиска анамнеза по различни специалности. Специфични и поясняващи въпроси в анамнеза същиската.	6	XII	Оперативно лечение. Пропедур, пред- и постоперативна грижа.	6
XIII	Анамнеза на живота. Структура, основни въпроси.	6	XIII	Присъване по специалност. Етапи комуникация между медицинските специалисти.	6
XIV	Физикален преглед. Инструментални изследвания. Императивни.	6	XIV	Test	6
XV	Revision	6		Total hours per VI semester	90
	Total hours per V semester	90			

Фиг. 2. Програма на МУ- Варна

УПРАЖНЕНИЯ – ТЕЗИСИ

I семестър

УПРАЖНЕНИЕ № 1 - 2 часа. Тест за установяване нивото на владеене на български език.

УПРАЖНЕНИЕ № 2 - 2 часа. Медицински текст. Фонемна и графична система на българския език. Специфика на българската азбука. Отбелязване на меките съгласни при писане.

УПРАЖНЕНИЕ № 3 - 2 часа. Разлика между звук и буква. Звукови промени и редувания в съвременния български език.

УПРАЖНЕНИЕ № 4 - 2 часа. Медицински текст. Правопис и правоговор на медицинската терминология с български и латински произход.

УПРАЖНЕНИЕ № 5 - 2 часа. Медицински текст. Условен правопис.

УПРАЖНЕНИЕ № 6 - 2 часа. Части на речта. Съществително име – видове, граматични значения.

УПРАЖНЕНИЕ № 7 - 2 часа. Медицински текст. Съществително име – образуване.

УПРАЖНЕНИЕ № 8 - 2 часа. Медицински текст. Лексикална категория: терминологична и професионална лексика.

УПРАЖНЕНИЕ № 9 - 2 часа. Медицински текст. Терминологична синонимия.

УПРАЖНЕНИЕ № 10 - 2 часа. Прилагателно име – видове, граматични категории.

УПРАЖНЕНИЕ № 11 - 2 часа. Прилагателно име – образуване. Употреба в медицинския език.

УПРАЖНЕНИЕ № 12 - 2 часа. Медицински текст. Съгласуване на прилагателни имена със съществителни.

УПРАЖНЕНИЕ № 13 - 2 часа. Словообразователни модели – обобщение. Структури за определение и класификация.

УПРАЖНЕНИЕ № 14 - 2 часа. Въпроси на фонетиката, морфологията и лексикологията – обобщение.

УПРАЖНЕНИЕ № 15 - 2 часа. Семестрален тест.

II семестър

УПРАЖНЕНИЕ № 1 - 2 часа. Медицински текст. Числително име – видове, граматични категории.

УПРАЖНЕНИЕ № 2 - 2 часа. Употреба на числителни имена в медицинския език.

УПРАЖНЕНИЕ № 3 - 2 часа. Медицински текст. Глагол – лексико-граматични разрези. Спрежения. Сегашно време и минало неопределено време в медицинския език.

УПРАЖНЕНИЕ № 4 - 2 часа. Вид на глагола. Образуване. Видови двойки.

УПРАЖНЕНИЕ № 5 - 2 часа. Медицински текст. Залог и наклонение на глагола.

Page 4 of 7

Фиг. 3. Програма на МУ-Пловдив

Програмите се фокусират върху преподаване на лексика, граматика и синтаксис. Фонетичните умения са слабо застъпени в обучението и това е една от основните причини за трудностите при говорене на медиците, особено на устния изпит.

Фонетико-фонологичната компетентост включва набор от фонетични и фонологични знания, умения и способности, както и отношение към дейността – вътрешните мотиви, вярвания и ценности, които предопределят готовността на комуниканта да влезе

в межкултурен диалог. Фонетико-фонологичната компетентност (ФФК), като структурен елемент на езиковата компетентност, се състои от три аспекта: *езиков, речеви и мотивационно-ценностен*. Езиковият аспект на ФФК се отнася до фонетични знания, необходими за формирането на речеви умения. Речевият аспект на ФФК определя състава на слухово-изговорните и ритмико-интонационните умения.

Направена е и оценка на мотивация на чуждите лекари като един от основните аспекти на фонетико-фонологичната компетентност. От отговорите им се установява, че:

- Развитието на професионалните и личностните им качества и компетенции, които са необходими за бъдещата им професионална дейност в България, са именно умения и способности, които възникват в процеса на образователните и професионалните дейности.

Според Леонтиев концепцията за дейността е тясно свързана с тази за мотива, който се определя като

...това обективно нещо, което отговаря на нуждата, насърчава и насочва дейността (Леонтиев/Leontiev 2000: 381).

Мотивацията се разглежда като образователна и професионална дейност, която се определя като съгласуване на вътрешните стремежи на индивида и тези цели и задачи, които се поставят пред курсиста, и тяхното приемане като лично значими и необходими. Учебните мотиви на курсистите са, както следва (в низходящ ред):

- да изградят имидж на висококвалифицирани специалисти в България;
- професионална реализация – да придобият задълбочени и трайни знания по езика;
- да вземат сертификата за владееене;
- да се представят успешно, като положат изпитите в Министерство на образованието и науката;
- успешно представяне на изпитите по специалността;
- оценка по отношение изучаването на лингвистични дисциплини (според преподавателите) професионална насоченост на дисциплината;
- интерес към научната сфера, в която професионално се реализират;
- качество на преподаване;
- степента на трудност при усвояване на дадена дисциплина за конкретен курсист;
- връзка с преподавателя;
- езикова независимост.

Според мнението на курсистите

Езикови познания са важни за изследователската дейност. Те повлияват правилната реч на самия медик; имат значение за общокултурното развитие; необходими са за осъществяване на професионалното интервю с пациента, с колеги. При общуване с институции – необходими са за четене на специализирана литература; необходими са при избор на материал за диагностика; позволяват правилно да се формулира терминологията.

Фонетико-фонологичната компетентност познава методите и съдържанието на работа за усъвършенстване на техниката на речта, включително работа върху дишането, гласовия контрол, дикцията, правописа и логика на устната реч, нормите на литературното произношение, основи на анализа на специализиран текст за устно представяне; да може: да прилагат получените теоретични общопрофесионални знания като основи за овладяване на дисциплини и компетенции от специализирано обучение, анализиране на

собствената си реч в професионалните дейности; умения за развиване на речево дишане и подобряване на плавността на гласа, подобряване на дикцията, изразително четене (Крылова/Krilova 2012: 86; Соколянский/Sokolyanskiy 2011: 15).

Значението на произношението на речта се обяснява с навлизането му във всички видове речева дейност (Марченко/Marchenko 2011: 74; Коган/Kogan 2011: 47). Като компонент на говоренето произношението допринася за по-доброто разпознаване на думите от страна на слушателя. Произношението придава яснота на устния текст. При слушане, страната на произношението на речта е пряко включена в процеса на възприятие. Ако курсистът възприема изречения текст неправилно, ще изпитва затруднения в идентифициране, разбиране и тълкуване на текста, т.е. наблюдава се недостатъчно високо ниво на фонетична компетентност, което затруднява разбирането на речта при слушане. ФФК има пряко отношение и към произношението като маркер за възраст и пол, върху прозодичния аспект на устната реч и речевите изяви в публичното пространство. В областта на фонетиката влиянието на родния език върху изучавания чужд език е по-изразено, отколкото на другите нива на езика, вж. фиг. 4.

Наименование на раздела	Съдържание на раздела
1. Функционален аспект на фонетичните езикови единици	Основи на акустиката: Акустични параметри: генериране, възприемане и анализ на устната реч. Понятието <i>комуникация</i> , нейните форми и видове. Фонетичен компонент на речевата комуникация.
2. Вариативност в българското произношение	Териториална разновидност на българското произношение. Видове географски вариации: национални, регионални териториални опции. Понятията „диалект“ и „акцент“. Национални стандарти. Социален статус и неговото отражение в произношението. Концепцията за социална стратификация. Произношението като маркер за възраст, пол, клас, ниво на образование, професионална принадлежност. Речевите стратегии на мъжете и жените и тяхната фонетически реализации. Възрастови характеристики на устната реч.
3. Устна прозодика в речевия дискурс: синтагматика и парадигматика	Прозодичен аспект на устната речева реч в контекста на генерирането и възприемането му. Интонацията като средство за сегментиране и интегриране на текстови сегменти. Понятието прозодика. Ролята на прозодията в прилагането на семантични структури от текстови фрагменти и цял текст. Характеристики на акцентирането в различни видове текст. Характеристики на прозодичната структура на монологичния текст. Характеристики на прозодичната реализация на диалога.
4. Прагматично-интонационна функция в различни форми на устния речев дискурс	Прозодична структура на публичната реч. Ролята на интонацията в осъществяване на комуникативен контакт. Диалогът като форма на устна реч. Детерминиращи екстралингвистични фактори. Характеристики на интонационното изпълнение на диалога: участници в диалогично общуване; социокултурни стандарти на речево взаимодействие.

Фиг. 4. Фонетична компетентност

Речта на медика е основното средство за въздействие върху пациента и следователно трябва да бъде образцова и безупречна. Способността на здравния специалист да използва компетентно и пълноценно своите гласови и говорни способности допринасят за ефективната комуникация в професионалното интервю и познаване на основната работата върху гласопроизводството, дишането, дикцията и развитието на експресивната реч, която е необходима за работа с различни категории деца и възрастни.

Предлагаме в учебните програми по общ български език като чужд за медицински специалисти, които владеят друг славянски език, да се предвидят 10 часа, свързани с произношението и артикулацията в българския език.

- Звукове и букви. Въведение в азбуката. Гласни (а, ъ, е, и, о, у). Съгласни (б, в, г, д, ж, з и др). Сонорни (м, н, р, л, ѝ). 3 часа
- Сричка, ударение, ритъм. Редукция (гласни). Интонация на съобщителното изречение. 3 часа
- Ритъм, ударение. Интониране на въпросително изречение с въпросителна дума. 2 часа
- Съгласни (л, л', ж, ш, з). Асимилация. Ритъм, ударение. Интонация на въпросително изречение без въпросителна дума. Отрицателен отговор и др. 2 +2 часа

В заключение можем да обобщим, че липсата на фонетико-фонологичната компетентност води до „накъсана“ реч и усложнява комуникацията. В лингводидактиката фонологичната компетентност се определя като знание на чужденците за българската фонетична система и нейното нормативно използване в междуезиковата комуникация. Фонологичната компетентност включва задължителен избор на ниво на звука, което има отношение за успешна и удобна комуникация при конкретни обстоятелства. Включването на фонетичните аспекти в изучавания материал ще допринесе за:

- усъвършенстване на техниката на речта;
- контролиране на собствената реч на курсистите;
- ефективна комуникация.

ЛИТЕРАТУРА

- Коган 2011: *Коган, А. И.*, К характеристике индоарийских элементов в языке кашмири. В: Вопросы языкового родства. Москва, 23–47 (Kogan 2011: *Kogan A. I.* K kharakteristike indoariyskikh elementov v yazyke kashmiri. Voprosy yazykovogo rodstva. Moskva, 23–47).
- Крылова 2012: *Крылова, И. А.* Динамика развития фонологии языка лексификатора в гавайском английском креоле. В: Филол. науки. Вопросы теории и практики. Тамбов, № 1 (14), 86–89 (Krylova 2012: *Krylova, I. A.* Dinamika razvitiya fonologii yazyka leksifikatora v gavayskom angliyskom kreole. In: Filol. nauki. Voprosy teorii i praktiki. Tambov, №1 (14), 86–89).
- Леонтиев 2000: *Леонтиев, А.* Язык, речь, речевая деятельность. Москва (Leontiev 2000: *Leontiev A.* Yazyk, rech', rechevaya deyatel'nost'. Moskva).
- Марченко 2011: *Марченко, Е. В.* Сравнительно-сопоставительный анализ интонационных групп английского и русского языков. – Вестник Моск. гос. гуманит. университета им. М. А. Шолохова. Филологические науки, № 2, 74–79 (Marchenko 2011: *Marchenko, E. V.* Sravnitel'no-sopostavitel'nyy analiz intonatsionnykh grupp angliyskogo i russkogo yazykov. – Vestnik Mosk. gos. gumanit. universiteta im. M. A. Sholokhova. Filologicheskie nauki, № 2, 74–79).
- Соколянский 2011: *Соколянский, А. А.* Ранние описания фонетики русского языка. Вестник Северо-Восточного государственного университета. Магадан, т. 15, № 15, 14–17 (Sokolyanskiy 2011: *Sokolyanskiy, A. A.* Rannie opisaniya fonetiki russkogo yazyka. Vestnik Severo-Vostochnogo gosudarstvennogo universiteta. Magadan, t. 15, № 15, 14–17)